

JÁNK ISTVÁN

FÓKUSZBAN AZ ÁLLAMNYELV OKTATÁSA

A magyar nyelvészek körében a két-nyelvűség témájának vizsgálata a 80-as évektől kezdődően egyre nagyobb teret kap. A téma kapcsán talán az egyik legfontosabb kérdés, hogy kétnyelvű környezetben hogyan valósulhat meg (avagy hogyan kellene megvalósulnia) az oktatás és nevelés folyamatának úgy, hogy az minél eredményesebb és hatékonyabb legyen. A Vančo Ildikó és Kozmács István által közösen szerkesztett kötet – jelen recenzió alapja – a *Nyelvtanulás – Nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára* c. tanulmánygyűjtemény az említett kérdéskört járja körül, különösen nagy hangsúlyt fektetve a kisebbségek számára történő államnyelvoktatás problémáira, kihívásaira és lehetséges megoldásaira.

A kötet a 2014. április 28. és 30. között rendezett nemzetközi workshop előadásainak bővített, magyar nyelvű

írott változatait tartalmazza. A kötet középpontjában a szlovák nyelv (mint idegen) oktatása áll, de betekintést nyerünk a kárpátaljai, a romániai és a finn iskolák államnyelv-tanítási stratégiáiba is. Ezen kívül az államnyelv oktatásának elméletibb szempontú megközelítéseiről is olvashatunk.

A kötet első egysége *Az államnyelv kisebbségi tanulók számára való oktatásának tapasztalatai* alcímet viseli. A fejezet első, Cserniczkó István által írt tanulmánya a témakört a kárpátaljai helyzet felől közelíti meg. A szerző először a kárpátaljai helyzetképet ismerteti, és leszögezi, hogy „[az] államnyelv (az ukrán) oktatásának hatékonysága egyenetlen és alacsony szintű a kárpátaljai magyar iskolákban” (11. o.), majd ennek okait tárja elénk. Ide tartozik többek között, hogy nincs elegendő megfelelően képzett tanár, s ugyanígy hiányzik a megfelelő tankönyv, szemlélet, valamint az erre alapozott módszertan is. Cserniczkó további problémaként jelöli meg a konkrét, pontos célok megfogalmazásának hiányát az ukrán nyelv tantárgy vonatkozásában, a homogenizáló oktatáspolitikát, illetve azzal összefüggésben az egyes tanulók között fennálló nyelvi különbségeket. A problémák sora pedig az óvodai nevelés hiányosságaival zárul: nincs állami tanterv vagy tanmenet, amit magyar óvodák számára dolgoztak ki, valamint egyazon óvodai csoport életkorilag és nyelvileg is igen vegyes összetételű. A szerző végül a legfontosabb feladatokat ismerteti, ami nem csupán a kárpátaljai környezetben lehet iránymutató.

Tódor Erika Mária a román nyelv magyar tannyelvű iskolákban történő oktatásával kapcsolatban fogalmaz meg tanulságokat és kérdéseket. A szerző abból indul ki, hogy a magyar tannyelvű iskolákban a román nyelv elsajátítását nagyon gyakran iskolai kudarcként élik meg a tanulók, ami pedig kihat a társadalmi beilleszkedésre és mobilitásra. Miután a jelenség hátterével megismerkedtünk, Tódor egy nagyon lényeges gondolatot fogalmaz meg, amely végső konklúzióként

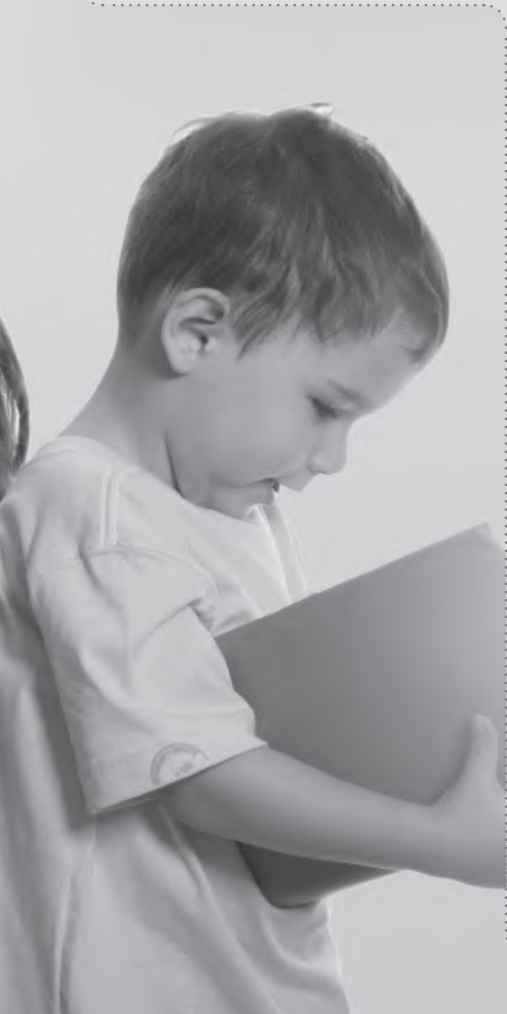
is értelmezhető. A román nyelv nem anyanyelvként történő oktatása sajátos pedagógiai megközelítést feltételez, ami nem feleltethető meg sem az anyanyelvi, sem az idegen nyelvi módszernek: a kettő ötvözete kell, hogy legyen.

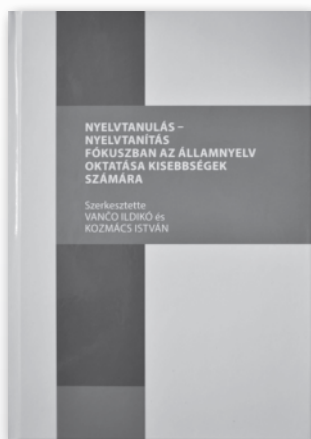
A fejezet harmadik tanulmányában Poór Zoltán azokat az aktuális tendenciákat és megközelítéseket összegzi, amelyek célja a gyerekek nyelvtanulásának minél természetesebbé tétele. A Közös Európai Referenciakeret ismertetése után a szerző az oktatási folyamatokban nagy jelentőséggel bíró képességeket sorolja fel. Ezután az iskola és az élet, az oktatás és a valóság egymáshoz való közelítését megcélzó irányvonalakat – a pragmatizmustól kezdve a kognitív pedagógián át egészen a cselekedtető pedagógiáig – vázolja fel.

Az egység zárótanulmánya a finnországi nyelvoktatás alapelveivel és gyakorlatával foglalkozik. Petteri Laihonen munkájában elsőként a finn nyelvoktatás tágabb kontextusát mutatja be, majd a tantervek céljait és tartalmát elemzi – mindezt összevetve a szlovák nyelv szlovákiai magyar tannyelvű iskoláinak gyakorlatával. Végül a szerző a funkcionális paradigma, a kommunikációs kompetencia, illetve a tanárok szerepének fejlődésére és értelmezési lehetőségeire tér ki, amelyeknek óriási szerepe lehet(ne) nemcsak a felvidéki, hanem az összes többi határon túli területen.

A kötet második egysége a szlovák idegen nyelvként való oktatásával foglalkozik. Az ebben a részben található első tanulmány a szlovák nyelv és irodalom oktatásának helyét, feladatát és jellemzőit mutatja be 1991-től napjainkig. A szerző, Mária Alabánová diagnózisa, hogy habár elméleti szinten – papíron – sikerült megfogalmazni egy viszonylag optimális koncepciót, ám ez nem valósult meg a gyakorlatban. A szerző ezután vázlatos szintű áttekintést ad azokról a problémákról, amelyek a szlovák nyelv és irodalom tanítását és tanulását megnehezítik.

A következő munka a másodnyelv-elsajátításához vezető két út – a nyelv ter-

mészetes elsajátítása (second language acquisition), illetve a másodnyelv tanulása (second language learning) – konfrontálásán alapul. Juraj Vaňko tanulmányában fő problémaként azt emeli ki, hogy a szlovákiai magyar nemzetiségű tanulóknál a szlovák nyelv ismerete és elsajátítása közel sem a megfelelő szinten áll. Ez a szerző szerint többek között annak köszönhető, hogy a két módszer közül a másodnyelv tanulása van előbb, nem pedig az elsajátítás vagy a két lehetőség párhuzamos alkalmazása, ami szintén effektív lehetne.

Ehhez kapcsolódik Juraj Glovňa munkája, ami a grammatikai szemlélettel foglalkozik a szlovák mint idegen nyelv oktatásán belül. A szerző elsősorban a *výnimka* ‚kivétel’ fogalommal való visszaélés működését mutatja be különböző példák segítségével, amely negatív viszonyulást válthat a nyelvvel szemben. Végül arra a következtetésre jut, hogy a kivétel fogalmának elkerülése megalapozott (lenne) a szlovák nyelv magyar tannyelvű iskolákban való tanításában, illetve egyáltalán az idegennyelv-oktatásban.

Zdenka Gadušová szintén az idegen nyelvek felől közelíti meg a témakört munkájában: az alternatív idegennyelv-tanítási módszerek alkalmazási lehetőségeit járja elénk a szlovák nyelvi oktatásra vonatkoztatva. A szerző a megvalósítás feltételein és akadályain túl részletesebben ismerteti a felhasználható eszközöket és módszereket is.

Az egység záró tanulmánya az eddigiekénél speciálisabb szempontból közelíti meg a témakört. Ján Gallo az interferenciával kapcsolatos problémákat mutatja be az orosz mint idegen nyelv elsajátításánál a szlovák tannyelvű iskolákban. Az interferencia jelenségét különböző nyelvi szinteken (pl. fonetikai, lexikális, szintaktikai) számos példával illusztrálja a szerző, majd arra hívja fel a figyelmet, hogy ezzel a szlovák tannyelvű iskolákban tanító nyelvtanároknak is számolniuk kell, még ha ez a legtöbb esetben nem is történik meg.

Az utolsó egység három tanulmánya az anyanyelv, államnyelv és identitás kapcsolatának kérdéskörét járja körül változatos szempontból. Az első munkában Tolcsvai Nagy Gábor a funkcionális nyelvtudományi elméleti kereten belül helyezi el az államnyelvi oktatást. A funkcionális megközelítés ismertetése után a szerző a nyelvsajátítás legrelevánsabb tényezőit emeli ki, majd mindezt a kétnyelvűséggel és a kisebbségi helyzettel kapcsolja össze. Ezután a vonatkozó tanítási módszertanról kapunk tömör összefoglalást, végül két példával illusztrálja a szerző az addigi téziseit.

A következő szerző, Kozmács István szintén funkcionális alapokra helyezve közelíti meg a kisebbségi anyanyelvoktatás témakörét. Tanulmányában azt hangsúlyozza, hogy az államnyelv idegen nyelvként való sikeres oktatásának elengedhetetlen feltétele a funkcionális

szempont érvényesítése. Ezt példákkal is szemlélteti, végül a szlovákiai magyar anyanyelvoktatást érintő kérdésekre tér ki a funkcionális szemlélet jegyében.

A kötet záró tanulmánya a kétnyelvűsítés módjairól és az identitás összefüggéseiről értekezik. Váňo Ildikó munkájában részletesen, különféle szempontok szerint csoportosítva mutatja be a különböző kétnyelvűségi oktatási modelleket, kiemelve az egyes hátrányokat az identitás oldaláról nézve. Végül a szerző a következő összegző gondolatral zárja sorait, ami akár az egész kötet mottója is lehetne: „[m]indent meg kell tennünk ma azért, hogy a 21. század ne a nyelvek, kultúrák, s a biológiai diverzitás megszűnésének az évszázada legyen. S ebben a megfelelő oktatás választása, a választás lehetősége játszik kulcsszerepet. Szlovákiában és a nagyvilágban egyaránt.”

A kötetről összességében elmondható, hogy nagyon változatos módon tárgyalja a kisebbségi nyelvtanulás és nyelvtanítás témakörét, nemcsak a szlovák nyelvi helyzetre vonatkozóan, hanem egyéb határon túli területeket is érintve. A téma kapcsán nem kizárólag a főbb problémákat ismerheti meg az olvasó, hanem az egyes problémák megoldási lehetőségeit is. Éppen ezért a kötet az ezen kérdésekkel foglalkozó kutatók mellett hasznos olvasmány lehet a kisebbségi környezetben tanító pedagógusok számára is.